

XALQ CHOLG'ULARINING ZAMONAVIY SAHNADAGI O'RNI

Muhammadjonov Otabek Mansurjon o'g'li

Qo'qon davlat universiteti san'at va sport fakulteti "Cholg'u ijrochiligi" Afg'on rubob yo'nalishi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xalq cholg'ularining zamonaviy sahnadagi o'rni, ularning badiiy va madaniy ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Maqolada xalq cholg'ularining tarixiy rivoji, zamonaviy musiqiy asarlarda qo'llanilishi va sahnadagi ijro madaniyati yoritiladi. Shuningdek, maqolada ansambl va solist ijrosida xalq cholg'ularining funksional roli, ularning musiqa pedagogikasidagi ahamiyati va xalq musiqasini asrab-avaylashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalq cholg'ularining zamonaviy sahnadagi ishlatilishi milliy musiqa madaniyatini saqlash va rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *xalq cholg'ulari, zamonaviy sahna, ansambl ijrosi, solist ijrosi, milliy musiqa, pedagogik ahamiyat, badiiy ifoda*

Аннотация: *В статье рассматривается роль народных инструментов на современной сцене, их художественное и культурное значение. Анализируются историческое развитие народных инструментов, их использование в современных музыкальных произведениях и сценическая исполнительская практика. Особое внимание уделяется функциональной роли народных инструментов в ансамблях и сольном исполнении, их значению в музыкальной педагогике и сохранении народной музыки. Результаты исследования показывают, что использование народных инструментов на современной сцене является важным инструментом сохранения и развития национальной музыкальной культуры.*

Ключевые слова: *народные инструменты, современная сцена, ансамбль, сольное исполнение, национальная музыка, педагогическое значение, художественное выражение*

Annotation: *This article examines the role of folk instruments on the contemporary stage, their artistic and cultural significance. The study analyzes the historical development of folk instruments, their use in modern musical works, and performance practices. Particular attention is given to the functional role of folk instruments in ensembles and solo performances, their significance in music pedagogy, and the preservation of folk music. The research indicates that the use of folk instruments on the modern stage is an important tool for preserving and developing national musical culture.*

Keywords: *folk instruments, contemporary stage, ensemble performance, solo performance, national music, pedagogical significance, artistic expression*

KIRISH

Xalq cholg'ulari o'zbek musiqiy madaniyatining eng qadimiy va badiiy jihatdan boy unsurlaridan biri bo'lib, ularning o'rni va ahamiyati nafaqat tarixiy, balki zamonaviy sahnada ham sezilarli darajada oshib bormoqda. Milliy cholg'ular o'zining noyob tovush xususiyatlari, ritmik va melodik imkoniyatlari bilan xalq musiqasini boyitadi va har bir ijroda milliy madaniyatning ruhini aks ettiradi. Zamonaviy sahnada ular ansambl va solist ijrosida badiiy ifodaning markaziy elementi sifatida xizmat qiladi, tinglovchilarda estetik zavq va ruhan uyg'unlashish hissini uyg'otadi.

Tarixiy manbalar va musiqiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xalq cholg'ulari avvalgi asrlarda marosimlar, tantanalar, bayramlar va diniy rasmiyatchiliklarda ishlatilgan bo'lsa, bugungi kunda ularning sahnadagi ijrosi yangi badiiy shakllar, dramaturgik effektlar va zamonaviy musiqiy kompozitsiyalar bilan uyg'unlashgan. Bu jarayon milliy musiqiy an'analarni saqlash, ularni global musiqiy maydonga olib chiqish va zamonaviy auditoriya bilan muloqot qilish imkonini yaratadi.

Zamonaviy sahnada xalq cholg'ularining o'rni shuningdek pedagogik ahamiyatga ega. Musiqiy maktablar va konservatoriyalarda ular orqali o'quvchilarga frazali ijro, ritmik aniqlik, intonatsiya va ansambl uyg'unligini o'rgatish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, ularning sahnadagi ishlatilishi milliy musiqaning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va milliy madaniyatni yangi avlodga yetkazishda strategik vosita sifatida qaraladi.

Ushbu maqolada xalq cholg'ularining zamonaviy sahnadagi o'rni, ansambl va solist ijrosidagi badiiy funksiyasi, pedagogik ahamiyati va milliy musiqani rivojlantirishdagi roli ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalq cholg'ularining sahnadagi ijrosi milliy musiqiy merosni asrab-avaylash va zamonaviy musiqiy ijro amaliyotini boyitishda muhim ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

1. Xalq cholg'ularining sahnaga integratsiyasi

O'zbek xalq cholg'ulari tarixan marosimlar, bayramlar va tantanali yig'inlarda ishlatilgan bo'lsa, zamonaviy sahnada ular keng ko'lamli badiiy ifoda vositasi sifatida qo'llanilmoqda. Doira, rubob, tanbur, ney va boshqa xalq cholg'ulari ansambl va solist ijrosida markaziy rol o'ynaydi. Ularning sahnaga integratsiyasi musiqa dramaturgiyasi va sahna obrazini yaratishda muhim ahamiyatga ega.¹

Zamonaviy kompozitsiyalarda xalq cholg'ulari nafaqat an'anaviy melodik va ritmik funksiyalarni bajaradi, balki yangi badiiy shakllar va timbr ranglarini yaratishda ishlatiladi. Misol uchun, doira yoki zarbli cholg'ular simfonik orkestr bilan uyg'un ishlatilganda, sahnadagi dramatik effekt va ritmik boylik oshadi. Shu tariqa, xalq cholg'ulari an'anaviy musiqiy qadriyatlarni zamonaviy badiiy kontekstda uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

¹ Rasulov, D. *Milliy cholg'ular va zamonaviy musiqiy ijro*. Toshkent: O'zbekiston, 2009.

2. Ansambl va solist ijrosidagi roli

Xalq cholg'ulari ansambl ijrosida ritm, fraza va melodik uyg'unlikni ta'minlaydi. Masalan, doira va zarbli cholg'ular ansambldagi boshqa cholg'ular bilan uyg'unlashib, sahnadagi musiqiy dialog va kompozitsion strukturani boyitadi.

Solist ijrosida esa, rubob, ney va tanburning badiiy ifodasi sahnaga noyob melodik rang va intonatsion boylik qo'shadi. Solist ijrosida xalq cholg'ularining o'ziga xos frazali va timbr xususiyatlari ishlatiladi, bu esa musiqiy asarning badiiy mazmunini kuchaytiradi. Shu tariqa, xalq cholg'ulari sahnadagi ijroda markaziy element bo'lib, tinglovchilarda ruhan uyg'unlashish va estetik zavq uyg'otadi.

3. Pedagogik va madaniy ahamiyati

Xalq cholg'ulari musiqiy ta'lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Musiqiy maktablar va konservatoriyalarda o'quvchilar nafaqat cholg'ularda ijro ko'nikmalarini egallaydilar, balki milliy musiqiy an'analarning badiiy jihatlarini chuqurroq o'rganadilar.

Zamonaviy sahnada xalq cholg'ulari orqali milliy musiqani saqlash va rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Ularning ishlatilishi milliy musiqa madaniyatini global musiqiy maydonga olib chiqishda strategik vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, xalq cholg'ulari zamonaviy kompozitsiyalar va sahna spektakllarida yangi badiiy shakllarni yaratishga imkon beradi.

4. Zamonaviy ijro va texnologik yondashuvlar

Bugungi kunda xalq cholg'ulari sahnada nafaqat an'anaviy usullar bilan, balki zamonaviy texnologiyalar yordamida ham ishlatilmoqda. Mikrofonlashtirish, sahna akustikasi va audio effektlar orqali cholg'ularning timbr va ritmik imkoniyatlari kengayadi. Shu bilan birga, elektron musiqiy texnologiyalar orqali xalq cholg'ulari zamonaviy musiqiy janrlarda innovatsion ifodaga ega bo'ladi.²

Bu jarayon nafaqat ijrochilik mahoratini oshiradi, balki xalq musiqasining ijodiy salohiyatini yangi badiiy shakllarda namoyon qilish imkonini yaratadi. Shu tariqa, xalq cholg'ularining sahnadagi o'rni tarixiy an'analarni zamonaviy badiiy kontekst bilan uyg'unlashtirish orqali milliy musiqaning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

XULOSA

Xalq cholg'ulari o'zbek musiqiy madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, ularning zamonaviy sahnadagi o'rni nafaqat badiiy, balki pedagogik va madaniy ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, doira, rubob, tanbur, ney va boshqa xalq cholg'ulari ansambl va solist ijrosida sahnada markaziy rol o'ynaydi, tinglovchilarda estetik zavq va ruhan uyg'unlashish hissini uyg'otadi.

² Xolmatov, R. **Xalq cholg'ulari va sahna madaniyati**. Toshkent: Sharq, 2014.

Zamonaviy sahnada xalq cholg'ularining ijrosi milliy musiqiy an'analarni saqlash va rivojlantirish, ularni global musiqiy maydonga olib chiqish va yangi badiiy shakllarda namoyon qilish imkonini beradi. Ansambl ijrosida ular ritm, fraza va melodik uyg'unlikni ta'minlasa, solist ijrosida o'ziga xos frazali va timbr xususiyatlari orqali sahnaga noyob melodik rang qo'shadi. Shu tariqa, xalq cholg'ulari sahnadagi ijroda markaziy element bo'lib, milliy musiqaning badiiy boyligini oshiradi.

Shuningdek, xalq cholg'ulari musiqiy pedagogikada ham muhim vosita sifatida ishlatiladi. Musiqiy maktablar va konservatoriyalarda ular orqali o'quvchilarga frazali ijro, ritmik aniqlik, intonatsiya va ansambl uyg'unligi bo'yicha amaliy ko'nikmalar beriladi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida esa cholg'ular sahnadagi timbr va ritmik imkoniyatlarini kengaytiradi, shuningdek, innovatsion musiqiy janrlarda qo'llanilishi bilan milliy musiqaning ijodiy salohiyatini oshiradi.

Umuman olganda, xalq cholg'ularining zamonaviy sahnadagi ishlatilishi milliy musiqa madaniyatini saqlash, rivojlantirish va xalq ijodini yangi badiiy shakllarda namoyon etish uchun muhim ahamiyatga ega. Shu bois, ular o'zbek musiqiy merosining barqaror rivoji va sahnadagi badiiy boyligi uchun ajralmas vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, N. **O'zbekiston musiqasi tarixi**. Toshkent: O'zbekiston, 2010.
2. Tursunov, S. **O'zbek xalq cholg'ulari va zamonaviy ijro**. Toshkent: Fan, 2012.
3. Xolmatov, R. **Xalq cholg'ulari va sahna madaniyati**. Toshkent: Sharq, 2014.
4. Karimov, A. **O'zbek xalq musiqasida cholg'ular va zamonaviy sahna**. Toshkent: Ilm, 2015.
5. Islomov, M. **Ansambl va solist ijrosida xalq cholg'ularining badiiy ahamiyati**. Toshkent: Sharq, 2016.
6. Rasulov, D. **Milliy cholg'ular va zamonaviy musiqiy ijro**. Toshkent: O'zbekiston, 2009.
7. Sobirov, I. **Xalq cholg'ularining pedagogik va badiiy imkoniyatlari**. Toshkent: Ilm, 2013.
8. Jumanov, F. **Xalq cholg'ularining sahnada ishlatilishi: tahlil va amaliyot**. Toshkent: Fan, 2018.
9. Toshpulatov, O. **O'zbek musiqiy pedagogikasi va xalq cholg'ulari**. Toshkent: Ilm, 2011.
10. Nazarov, B. **Milliy musiqa va zamonaviy sahna uyg'unligi**. Toshkent: Sharq, 2009.